

LUND UNIVERSITY

En ny gudinna för en ny tid

Ovidius och Hersilias metamorfos

Brännstedt, Lovisa

Published in:
Humanitas

2017

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Brännstedt, L. (2017). En ny gudinna för en ny tid: Ovidius och Hersilias metamorfos . I A. M. H. Nilsson, A. Damtoft Poulsen, & J. Svensson (Red.), *Humanitas: Festskrift till Arne Jönsson* (s. 141-145). Makadam förlag.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
GNU LGPL

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

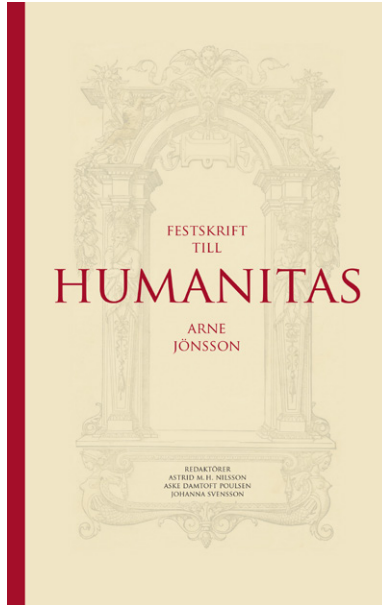
Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Astrid M. H. Nilsson, Aske Damtoft Poulsen & Johanna Svensson (red.),
Humanitas. Festschrift till Arne Jönsson (2017)

Upplaga/avsnitt för elektronisk publicering för forsknings-, utbildnings-
och biblioteksverksamhet och ej för kommersiella ändamål.

Publicerad med tillstånd från Makadam förlag.

Tryckt utgåva finns i bokhandeln: ISBN 978-91-7061-244-2

Makadam förlag, Göteborg & Stockholm

www.makadambok.se

Edition/chapter to be published electronically for research, educational
and library needs and not for commercial purposes.

Published by permission from Makadam Publishers.

A printed version is available through book stores: ISBN 978-91-7061-244-2

Makadam Publishers, Göteborg & Stockholm, Sweden

www.makadambok.se

EN NY GUDINNA FÖR EN NY TID

OVIDIUS OCH HERSILIAS METAMORFOS

Lovisa Brännstedt

I slutet av fjortonde boken av Ovidius' *Metamorfoser* bifaller Jupiter Mars' önskan om att få hämta sin son Romulus och föra honom från Rom till Olympen. Mars hämtar honom från Palatinen i sin vagn och Romulus upptas i gudarnas skara under namnet Quirinus. Samtidigt sörjer hans hustru Hersilia förlusten av sin make så våldsamt att Juno ber Iris att låta henne föras av en stjärna till himlen och återförenas med sin make. Så här beskrivs hennes metamorfos på latin och i Ingvar Björkesons vackra nyöversättning:

Nec mora, Romuleos cum virgine Thaumantea
ingreditur colles: ibi sidus ab aethere lapsum
decidit in terras; a cuius lumine fragrans
Hersilie crinis cum sidere cessit in auras:
hanc manibus notis Romanae conditor urbis
excipit et priscum pariter cum corpore nomen
mutat Horamque vocat, quae nunc dea iuncta Quirino est.¹

Thaumas' dotter för henne snabbt till Romulus' kulle,
och ifrån eternas höjd föll då till jorden en stjärna
som med sin glödande eld fick Hersilias lockar att brinna,
och genom luften fördes hon upp med stjärnan till himlen
där han som grundat Rom i den kära, välkända famnen
mottar sin maka vars kropp och namn han förändrar; gudinnan,
nu benämnd Hora, förenas så på nytt med Quirinus.

Ovidius är den förste kände författare som beskriver Hersilias' förvandling till gudinnan Hora. I följande artikel kommer jag att undersöka varför och argumentera för att det finns tydliga kopplingar mellan Augustus' hustru Livia och Hersilia och att Ovidius var

¹ Ov. *Met.* 14.845–851.

den som introducerade Hora till den romerska mytologin. Augustus var redan förknippad med Romulus/Quirinus och att då länka samman Livia med Hersilia/Hora erbjöd nya möjligheter att hylla kejsarmakten.

Hersilia i romersk historieskrivning

Även om Ovidius var den förste att skriva om gudinnan Hora är den "historiska" personen Hersilia omnämnd hos ett flertal antika författare såsom en av de sabinskor som skall ha rövats bort av romerska män i mitten av 700-talet f.Kr. Det finns få trovärdiga utsagor om Roms äldsta historia, och Hersilia är inte mer än en sagofigur, men inte desto mindre intressant som karaktär.

Enligt legenden skall bortrövandet av de sabinska kvinnorna ha skett kort efter det att Romulus grundlade Rom då han och hans följeslagare insåg att de behövde hustrur för att kunna bilda nya familjer och föra de romerska släktleden vidare. Efter misslyckade förhandlingar med sabinerna, en folkgrupp boende i närheten av Rom, beslöt de helt enkelt att röva bort deras kvinnor, tillsammans med personer från de närliggande byarna, vilket fick till följd att sabinerna förklarade krig mot Rom. Ställda inför insikten att ett krig skulle innebära att både deras fäder och nyblivna makar fick riskera livet ingrep de sabinska kvinnorna genom att söka, och få, senatens tillstånd att mäkla fred. I förhandlingarna var Hersilia en av de mer tongivande deltagarna.

Det finns två olika traditioner som beskriver Hersilias identitet: enligt Livius och Plutarchos giftes hon bort med Romulus medan Dionysios tillskriver henne positionen som Hostus Hostilius' hustru, vilket i sin tur skulle göra Roms tredje kung, Tullus Hostilius, till hennes barnbarn. I Dionysios' och Plutarchos' versioner är det Romulus som tillskrivs äran att ha visat de besegrade nåd, medan det i Livius' utsaga är Hersilia som spelar den avgörande rollen.² I hans framställning vänder sig de övriga sabinskor direkt till Hersilia och bönfaller henne att deras fäder skall skonas och Hersilia i sin tur vänder sig till Romulus. På så vis gör Livius Romulus till mottagaren för Hersilias förslag snarare än den som själv initierar en ny politisk hållning.³ Livia spelade på många sätt en liknande roll under sin samtid som Hersilia sades ha gjort under Roms äldsta tid, och de skriftliga källorna bär vittnesbörd om hur Livia gav råd (*consilium*) till medlemmar både utanför och innanför kejsarfamiljen och fungerade som en mellanhand mellan Augustus och dem som vände sig till honom.⁴ Det finns dessutom en tydlig genealogisk koppling mellan Livia och Hersilia. Livia

2 Dionysios: *Ant. Rom.* 2.35.2–3, Plutarchos: *Rom.* 16.4, Livius: 1.11.

3 För Livius' Hersilia se Brown 1995, s. 300–303. Det är värt att notera att Augustus i en passage hos Dio dessutom tillskriver Hersilia rollen som den kvinna som introducerade äktenskapet i den romerska kulturen. Cass. Dio 56.5.5. Se också Angelova 2015, s. 74, och Flory 1995, s. 129.

4 I min avhandling diskuterar jag ingående Livias roll som *patrona*, se Brännstedt 2016, s. 91–136.

tillhörde den claudiska familjen och härstammade på fädernet från samma släktled som Appius Claudius Caecus och, ännu längre tillbaka, från Attius Clausus. Den romerska historieskrivningen förtäljer hur Attius Clausus och hans följeslagare kom till Rom år 504 f.Kr.⁵ Vid den här tidpunkten bedrev den unga republiken krig mot sabinerna och Attius Clausus skall ha utmärkt sig för att ha sökt avsluta konflikten och senare tagit det mer latinklingande namnet Appius Claudius. Genom sin claudiska bakgrund kan Livia sägas vara den sabinska hustrun till Roms nye grundläggare, Augustus.

Det kanske mest iögonenfallande med Hersilias förslag är att hon föreslår att de besegrade sabinerna skall upptas i det romerska samhället för att på så vis läka de sår som konflikten orsakat.⁶ Och mycket riktigt, efter det att Romulus har följt sin hustrus förslag flyttar Hersilia och de övriga sabinskornas föräldrar och släktingar till Rom och den lilla stadsstaten börjar långsamt växa till något långt mycket större. Den romerska principen om att infoga besegrade folkslag i riket genom att erbjuda dem olika rättigheter såsom medborgarskap är väl känd, men det är uppseendeväckande att Livius tillskriver Hersilia den. Hon är därmed den första person i hans verk som explicit uttrycker den tanke om *concordia* som skulle komma att bli en viktig politisk idé, både i Livius' eget författarskap och i den augusteiska samtiden.⁷ Om vi vänder blicken just dit går det att ana en koppling till Livia som år 7 f.Kr. invigde en portik i centrala Rom som också rymde en helgedom ägnad åt just Concordia.⁸ Concordia kan syfta på såväl politisk stabilitet som äktenskaplig harmoni. Flera tempel i staden hade redan tillägnats den första betydelsen, medan Livias helgedom var den första tillägnad Concordia såsom äktenskaplig beskyddarinna.⁹ Glidningen mellan de två aspekterna var säkerligen medveten.

Hersilia i Ovidius' poesi

I Ovidius' *Fasti* används berättelsen om Hersilia och sabinskorna som ett sätt att förklara uppkomsten av *Matralia*, festen till Mater Matutas ära, som firades den 11 juni varje år.¹⁰ Samma dag hölls dessutom en fest åt Fortuna och Livia tillägnade likaledes

5 Liv. 2.16. Jfr också Ov. *Fast.* 4. 305–349 som berör Claudia Quinta.

6 Liv. 1.11.2. Idén om att inlemma olika folkslag presenteras redan hos Liv. 1.2, i det fallet gäller det sammansmältningen av de trojanska och latinska folken.

7 Brown 1995, s. 302.

8 Ov. *Fast.* 1.637–648; Cass. Dio 54.23.1–6; Forma Urbis: Nos. 101; 10p; 10q; 10r; 11a. För portikens utsmäckning och innehåll se även Strabon 5.3.8; Cass. Dio 54.23.5; 55.8 och Suet. *Aug.* 29.4. Brännstedt 2016, s. 117–120; Milnor 2008 s. 56–65; Woodhull 1999.

9 Severy 2003 s. 132–133.

10 Ov. *Fast.* 2.205–259.

helgedomen åt Concordia just den elfte. Ovidius diskuterar de tre händelserna tillsammans, och att Livia valde just denna dag var troligen inte en slump. Mater Matuta, Fortuna och Concordia ägde alla kopplingar till traditionella kvinnliga dygder såsom barnafödande och omsorg om familj, hem och äktenskap, samma dygder som det låg i Livias roll som kejsarfamilijs matriark att förkroppsliga.¹¹ Även själva platsen för Livias portik och helgedom åt Concordia var laddad med liknande konnotationer då den låg direkt mittemot helgedomen till Juno Lucina, barnafödandets gudinna.¹²

Kopplingen mellan Ovidius' Hersilia och Livia skulle komma att bli ännu tydligare i *Metamorfoserna* och de ord med vilka Ovidius beskriver de två. Medan Hersilia är värdig sin make Romulus, *coniunx dignissima*, är Livia likaledes en värdig maka till Augustus, *coniunx digna*, och den enda värdig nog att dela bädd med den mäktige Jupiter (Augustus): *sola toro magni digna reperta Iovis*.¹³ Med risk för att argumentera *ex silentio* vill jag hävda att Ovidius introducerade gudinnan Hora till den romerska mytologin som ett sätt att hylla Livia och kejsarmakten. Romulus var redan en viktig karaktär. Augustus framställdes inte sällan som en andre Romulus, och denne stod även modell för Augustus' egen deifikation och uppstigande till himlen.¹⁴ Att då likna Livia vid Romulus' hustru låg säkerligen nära till hands. Det låg också i tiden att göra så. Livia kopplades samman med flertalet gudinnor redan under sin livstid, vilket erbjöd möjlighet till mångfacetterade och nyanserade hyllningar.¹⁵ Lokalt slagna mynt länkade ofta samman henne med gudomar som var viktiga för just den staden, detsamma gäller för skulpturdedikationer och inskrifter. Ovidius själv använder sig av samma knep i *Ex Ponto* när han beskriver Livia såsom ägande Venus' skönhet och Junos dygder: *Caesaris est coniunx (...) quae Veneris formam, mores Iunonis habendo sola est caelesti digna reperta toro*.¹⁶ Jag tror att Ovidius' anspelningar på Livias gudomlighet var långt mer än tomma ord eller ett desperat drag av en poet i landsförvisning. Snarare visar de på hans känsla för samtidsaktuella strömningar, trots att han vid tidpunkten för *Metamorfosernas* färdigställande befann sig långt från Rom. Kopplingen mellan Hersilia och Livia är subtil, men var säkerligen tydlig för den tilltänka publiken, inte minst Livia själv. Genom att länka samman Hersilia och Livia närmar sig

11 Flory 1984 s. 309–330. Två dagar tidigare, den 9 juni, firades Vestalia och templet till Vesta hölls öppet för Roms *matronae* mellan 7 och 15 juni.

12 För kopplingen mellan *Porticus Liviae* och helgedomen till Juno Lucina, se Woodhull 1999, s. 75–76.

13 *Ov. Met.* 14.833–834; *Pont.* 1.4.55; *Fast.* 1.650. Se även *Pont.* 4.13.29–32.

14 För Augustus som Romulus, se Galinsky 1996 s. 282, 316, 346.

15 För en detaljerad genomgång se Brännstedt 2016, s. 139–188.

16 *Ov. Pont.* 3.1.114–118. I *Fast.* 1.536 förutspår Ovidius explicit att Livia kommer att bli gudomlig (*numen*): *sic Augusta novum Iulia numen erit*.

Ovidius den augusteiska kulturens kärna: kombinationen av innovation och tradition, av en fiktivt återupprättad republik i vilken kvinnor kunde gudaförklaras.

BIBLIOGRAFI

- Angelova, D. N., *Sacred founders. Women, men, and gods in the discourse of imperial founding, Rome through early Byzantium* (Oakland: University of California Press, 2015).
- Brown, R., "Livy's Sabine Women and the Ideal of Concordia", *Transactions of the American Philological Association* 125 (1995), s. 291–319.
- Brännstedt, L., *Femina princeps. Livia's position in the Roman state* (Lund, 2016).
- Flory, M.B., "Sic exempla parantur. Livia's shrine to Concordia and the Porticus Liviae", *Historia* 33 (1984), s. 309–330.
- Flory, M.B., "The deification of Roman women", *Ancient History Bulletin* 9 (1995), s. 127–134.
- Galinsky, K., *Augustan Culture: an interpretive introduction* (Princeton: Princeton University Press, 1996).
- Milnor, K., *Gender, domesticity, and the age of Augustus: inventing private* (Oxford: Oxford University Press, 2008).
- Ovidius, *Metamorföser*, i tolkning av I. Björkeson (Stockholm: Natur & Kultur, 2015).
- Severy, B., *Augustus and the family at the birth of the Roman Empire* (New York: Routledge, 2003).
- Woodhull, M., *Building power: women as architectural patrons during the Roman empire, 30 BCE – 54 CE* (Austin: diss., 1999).

SUMMARY

This article argues that the Roman poet Ovid in his *Metamorphoses* invented the apotheosis of Hersilia into the goddess Hora as a way to flatter the empress Livia. There are compelling parallels between the words used to describe Hersilia and Livia in Ovid's poetry. Furthermore, Hersilia was, according to the legend, a Sabine woman who married Romulus, the founder of Rome. Livia was born into the Claudian family, famously Sabine through Attius Clausus. As such, it is appropriate of Ovid to compare Livia to Hersilia, as she was in some ways the Sabine wife of the new founder of Rome, Augustus.

Lovisa Brännstedt är doktor i Antikens kultur och samhällsliv och disputerade 2016 på avhandlingen *Femina princeps. Livia's position in the Roman state*. Utöver avhandlingen har hon publicerat artiklar om Livias rörelsemönster i staden Rom, och om hennes gestaltning i TV-serier. Brännstedts forskningsintressen kretsar kring romersk politisk kultur och hon arbetar just nu med ett projekt om kvinnor som ställs inför rätta, anklagade för att ha begått politiska brott.